
 aula Joaquim Molas

Biblioteca Museu Víctor Balaguer

La catalanística internacional.

Una perspectiva històrica

August Bover i Font

17 de maig de 2013

Biblioteca Museu Víctor Balaguer

Vilanova i la Geltrú

LA CATALANÍSTICA

Entenem, per catalanística, l'estudi científic de la llengua, la literatura i la cultura catalanes. Es tracta, doncs, d'un terme format per paral·lelisme amb altres termes semblants, com ara anglística, germanística, hispanística, iberística, italianística, etc. I, lògicament, els estudiosos d'aquesta àrea de coneixement s'anomenen catalanistes. Només cal veure quina és la primera acceptió de la paraula catalanista en el *Diccionari de la Llengua Catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans: "Persona versada en catalanística". Per això és recomanable abandonar l'ús del terme *catalanòfil*, *-a* —"Amant de Catalunya, dels catalans o de tot allò que és català", segons el mateix diccionari—, que té un sentit d'afeccionat i que, per tant, no és adient per designar els professionals dels estudis catalans. El mot *catalanòfil* s'utilitzà especialment durant la dictadura franquista per tal de mirar de diferenciar aquests estudiosos de la segona acceptió del terme: "Adeptes al catalanisme com a opció política". Sota la dictadura, la confusió entre les dues accepcions podia comportar conseqüències molt desagradables.

ELS ORÍGENS

Doncs bé, l'inici de la catalanística cal cercar-lo en l'Edat Mitjana gràcies al creixent interès que, a tota Europa, despertà l'obra de Ramon Llull. A aquests inicis lull·lians s'hi va afegir, durant el segle XVII, el desenvolupament de les investigacions bibliogràfiques. Però no serà fins a la segona meitat del segle XIX que podrem parlar d'una autèntica difusió internacional dels estudis catalans, amb noms com Cambouliu, Helfferich, Amador de los Ríos, Menéndez y Pelayo, Cardona, Tubino, Denko, sobretot, Morel-Fatio.

La catalanística comptà amb un impuls decisiu tot just començat el segle XX. Malgrat que sorgís com a fruit de l'apassionament i l'entusiasme que mossèn Antoni M. Alcover va saber

encomanar als seus contemporanis, el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana, celebrat a Barcelona l'any 1906, comptà amb la participació o l'adhesió de grans romanistes del moment, com per exemple l'esmentat Alfred Morel-Fatio, Jean-Joseph Saroihandy o Bernhard Schädel.

A continuació ja van venir els treballs de Raymond Foulché-Delbosc, que van obrir les pàgines de la *Revue Hispanique* als estudis de literatura catalana, la contribució italiana, amb estudiosos com Mario Casella, Arturo Farinelli, Ezio Levi o Bernardo Sanvisenti, la implantació dels estudis de llengua i literatura catalanes a Alemanya gràcies al també esmentat B. Schädel, professor de la Universitat d'Hamburg i col·laborador de mossèn Alcover, o la publicació d'algunes obres cabdals, com *Das Katalanische* (1925), de Wilhelm Meyer-Lübke. I, encara abans de la guerra espanyola, s'inicià també la tradició catalanística britànica al voltant d'Edgar Allison Peers i del *Bulletin of Hispanic Studies*, de la Universitat de Liverpool, amb la col·laboració d'altres professors, com per exemple William James Entwistle o Ignasi González-Llubera.

Un cop acabada la segona guerra mundial, un nou congrés centrà l'atenció internacional en els estudis catalans: el VIIè Congrés Internacional de Lingüística Romànica, celebrat a Barcelona l'any 1953. En plena persecució de la llengua i la cultura catalanes per part del règim franquista, el congrés de Barcelona dedicà la major part dels seus esforços a l'estudi del català (unes dues tercers parts de les aportacions científiques) i el català fou la llengua utilitzada en diverses ponències i comunicacions així com en els debats, en una trobada en què van coincidir investigadors d'una vintena de països.

LES ASSOCIACIONS

Més o menys per aquesta època, el grup de catalanistes britànics, grup que havia anat creixent i al qual s'havia incorporat Josep M. Batista i Roca, exiliat i professor a Cambridge, preparava a Londres la creació d'una entitat que coordinés els seus treballs i difongués els estudis catalans pel Regne Unit. L'any següent, 1954, constituïren l'Anglo-Catalan Society (ACS) —la degana, doncs, de les associacions de la catalanística internacional—, la qual, a partir de 1955, celebra anualment un congrés en diferents universitats britàniques, ha ofert un premi anual als Jocs Florals de la Llengua Catalana a l'exili i, actualment, promou l'intercanvi de joves investigadors britànics i catalans a través d'una beca també anual. D'altra banda, i a partir de 1980, l'ACS inicià la col·lecció editorial the Anglo-Catalan Society's Occasional Publications, de la qual ja n'han aparegut catorze volums monogràfics —consultables per

Internet. El seu cinquantavuitè col·loqui va tenir lloc a la Universitat de Sheffield el passat mes de novembre.

A poc a poc, i sovint gràcies a la insistència de professors catalans exiliats, els estudis de llengua i literatura catalanes van aconseguir fer-se un lloc en els plans d'estudis de les universitats europees i nord-americanes, o bé destacant la seva importància en els programes d'estudis hispànics o romànics o, fins i tot, en algun cas, amb la creació d'assignatures específiques.

Aquesta situació en conjunt féu que el professor Georges Straka, director del Centre de Filologia i de Literatures Romàniques de la Universitat d'Estrasburg, oferís aquest centre per celebrar-hi un col·loqui sobre el català, col·loqui que, amb el títol de *La linguistique catalane*, tingué lloc l'any 1968.

L'èxit d'aquest primer col·loqui dedicat monogràficament a una temàtica catalana comportà, entre altres coses, que es decidís de convocar-ne un altre, aquest cop a la Universitat d'Amsterdam l'any 1970, on començà a estructurar-se una nova societat de catalanística i es nomenà una comissió gestora per preparar un nou col·loqui i redactar el projecte d'estatuts de la futura associació.

El tercer col·loqui tingué lloc a la Universitat de Cambridge, l'any 1973, on s'aprovaren els estatuts, es nomenà una primera junta i, en definitiva, es constituí oficialment l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (AILLC). Des de llavors, l'AILLC celebra un col·loqui cada tres anys i, des de la fi de la dictadura, alterna les seus en universitats dels Països Catalans i de l'exterior: Basilea (1976), Andorra (1979) —col·loqui que, a causa de la nova situació política després de la mort del dictador, es pogué clausurar amb una sessió a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans, a Barcelona—, Roma (1982), Tarragona-Salou (1985), Tolosa de Llenguadoc (1988), Alacant-Elx (1991), Frankfurt am Main (1994), Palma, Mallorca (1997), París (2000) —a la Universitat de la Sorbona, que l'any 1977 ja havia posat en funcionament el seu Centre d'Études Catalanes—, Girona (2003), Budapest (2006), Lleida (2009), Salamanca (2012); actualment prepara el seu dissetè col·loqui, que tindrà lloc a la Universitat de València, l'any 2015.

L'any 1978 es constituí oficialment, a Roma, l'Associazione Italiana di Studi Catalani (AISC), entitat que un grup de catalanistes italians preparava des de feia un parell d'anys i que,

després de les reunions inicials a la capital italiana, ha celebrat col·loquis a Nàpols, Venècia, Càller (Sardenya) i Verona; el seu pròxim col·loqui tindrà lloc a la Universitat de Torí.

I precisament aquest mateix any, però a l'altre costat de l'Atlàntic, la catalanística nord-americana s'organitzà en una associació pròpia. La col·laboració entre professors catalans exiliats i nord-americans ja havia fet possible, l'any 1958, la creació d'una secció catalanoprovençal —que més endavant es dividí en dues seccions diferents— en els congressos anuals de la Modern Language Association (MLA), o la publicació d'un volum d'homenatge a Josephine de Boer (1977), la pionera dels estudis catalans als Estats Units d'Amèrica. Fou, doncs, l'any 1978 quan tingué lloc el primer col·loqui nord-americà d'estudis catalans, a la Universitat d'Illinois a Urbana-Champaign, i en el seu transcurs s'aprovaren els estatuts i es nomenà la primera junta de la North American Catalan Society (NACS), que posteriorment ha celebrat col·loquis a les universitats de Yale (New Haven, Connecticut; 1979), de Toronto (Ontario, Canadà; 1982), Catòlica de Whashington (Washington, DC; 1984), de la Florida del Sud (Tampa —amb una sessió a Saint Augustine—, Florida; 1987), de la Colúmbia Britànica (Vancouver, Colúmbia Britànica, Canadà; 1990), de Califòrnia (Berkeley, Califòrnia; 1993), d'Indiana (Bloomington, Indiana; 1995), a l'Institut d'Estudis Catalans (Barcelona; 1999), a la Brown University (Providence, Rhode Island; 2001), a l'Eton College (Windsor, Berkshire, Regne Unit; 2004) —organitzat conjuntament amb l'Anglo-Catalan Society per commemorar el seu cinquantenari—, i a les universitats Dalhousie (Halifax, Nova Escòcia, Canadà; 2007), i Temple (Filadèlfia, Pennsylvania; 2010); la setmana que ve se celebrarà el seu catorzè col·loqui, de nou a la Universitat de Toronto (Canadà).

Però aquesta tendència associativa de la catalanística internacional no s'acabà amb la dècada dels setanta del segle passat. L'any 1983 es creà la Deutscher Katalanistenverband (DKV) —llavors anomenada Deutsch-Katalanische Gesellschaft (DKG)—, societat que organitza un col·loqui anualment en una universitat alemanya, austríaca o de la Suïssa germanoparlant. El seu darrer col·loqui tingué lloc el passat mes de setembre entre Berlín i Leipzig.

A casa nostra, on des de 1946 els estudis de llengua i literatura catalanes —bandejats de l'ensenyament oficial— tenien el seu espai en el si de la Societat Catalana d'Estudis Històrics, creada com a filial de les seccions HistòricoArqueològica i Filològica de l'aleshores clandestí Institut d'Estudis Catalans, l'any 1986 aquests estudis es constituïren com a nova filial: la Societat Catalana de Llengua i Literatura (SCLL), que a diferència de les altres societats no organitza col·loquis regularment.

I l'any 1990 la catalanística francesa creà també la seva pròpia organització, l'Association Française des Catalanistes (AFC), que ha celebrat ja diverses trobades en universitats de l'Estat francès, que a partir d'ara se celebraran cada dos anys; el pròxim col·loqui es farà l'any que ve a París.

Posteriorment, l'any 2006, a Barcelona, l'Anglo-Catalan Society, l'Association Française des Catalanistes, l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, l'Associazione Italiana di Studi Catalani, la Deutscher Katalanistenverband i la North American Catalan Society crearen la Federació Internacional d'Associacions de Catalanística (FIAC), a la qual s'uní immediatament la Societat Catalana de Llengua i Literatura.

La FIAC, oberta a les noves associacions que puguin sorgir, ha estat treballant especialment aquests darrers anys amb l'objectiu d'unir esforços entre els catalanistes llatinoamericans. Organitzà una primera reunió i una taula rodona en el marc del tretzè col·loqui de la NACS, celebrat a la Temple University de Filadèlfia (2010), que va permetre de posar en contacte catalanistes de l'Argentina, el Brasil, Mèxic i Xile i, d'aquesta manera, fer-se una idea de conjunt i adonar-se, a més, que potser comptaven amb més efectius dels que hom creia en un principi. Per això es va concloure amb la convicció que havia arribat el moment de crear l'Associació de Catalanistes de l'Amèrica Llatina (ACAL). En una segona reunió, aquest cop a la Universitat de l'Havana (2011), en ocasió del II Taller Internacional "Cuba i els Països Catalans: trobada de pobles i cultures", organitzat per la Càtedra de Cultura Catalana, s'acordà una Junta gestora, presidida pel professor José María Murià, encarregada d'iniciar el procés fundacional de l'ACAL, i un esbós d'estatuts i fer la convocatòria del seminari "Presencia catalana en México y el resto de América Latina", que va tenir lloc l'agost de l'any passat en la magnífica nova seu de la Biblioteca Pública del Estado de Jalisco Juan José Arriola, a Guadalajara (Mèxic). En la sessió de clausura, celebrada al Colegio de Jalisco el 31 d'agost, l'assemblea votà la Junta constituent de l'ACAL, presidida per la professora Montserrat Galí, i es formalitzà la fundació oficial d'aquesta nova associació.

PUBLICACIONS PERIÒDIQUES

A més de les publicacions, periòdiques o no, editades per les universitats dels Països Catalans i per altres institucions científiques, com per exemple l'Institut d'Estudis Catalans, o altres entitats, com és el cas, entre altres, de la revista *Els Marges*, i de les monografies, volums d'actes, etc., que aquestes editen, la majoria d'associacions compten amb el seu propi òrgan científic.

L'AILLC, en col·laboració amb algunes altres associacions, publica des de 1980 la revista semestral *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes*, que compta ja amb 65 volums publicats.

La NACS començà a publicar la *Catalan Review —International Journal of Catalan Culture—* l'any 1986; actualment és d'aparició anual i n'ha publicat ja 25 volums.

Aquest mateix any 1986 va aparèixer *Llengua & Literatura*, revista de la Societat Catalana de Llengua i Literatura, de periodicitat anual; fins ara se n'han publicat 23 números, consultables lliurement per Internet.

Zeitschrift für Katalanistik, la revista de la DKV, creada l'any 1988, també és d'aparició anual i se n'han publicat ja 25 números, consultables lliurement per Internet.

Deu anys més tard, l'any 1998, aparegué REC (*Revue d'Études Catalanes*), publicació anual del Centre d'Études et de Recherches Catalanes de la Universitat Paul Valéry, de Montpeller, i òrgan científic de l'AFC, que compta ja amb 9 números.

La publicació d'*Estudios Catalanes* s'inicià l'any 2003 com a òrgan oficial del lectorat de català de la Universidad Nacional del Litoral, de Santa Fe (República Argentina); té una periodicitat anual i n'han aparegut 6 números.

L'aportació més recent a aquest apartat ha estat la de l'AISSC, que l'any 2011 posà en circulació la *Rivista Italiana di Studi Catalani*, de periodicitat anual; 2 números publicats.

D'altres institucions de fora dels Països Catalans també publiquen revistes especialitzades en temes de llengua, literatura i cultura catalanes, com és el cas, per exemple, de les següents revistes electròniques:

JOCS (Journal of Catalan Studies), apareguda l'any 1998, ha estat la primera revista electrònica de la catalanística. Es tracta d'un anuari publicat per la Universitat de Cambridge, la Universitat Oberta de Catalunya i la Universitat de Kent, de la qual han aparegut 13 números, consultables lliurement per Internet.

Catalonia es publica des de l'any 2008 com a revista electrònica semestral del Séminaire d'Études Catalanes del grup d'investigació CRIMIC de la Universitat de París (la Sorbona); se n'han publicat 11 números, consultables lliurement per Internet.

A MANERA DE CONCLUSIÓ

Fonamentada en una llengua de gran interès —tant des del punt de vista estrictament lingüístic com del sociolingüístic— i en una literatura d'una qualitat excel·lent en diferents períodes, aquesta xarxa internacional d'estudis catalans, iniciada en temps ben difícils per un grapat d'acadèmics entusiastes i benemèrits —de casa i de fora— i sense comptar amb cap Estat que li donés suport —i molt sovint amb un Estat que li anava i que li va decididament en contra, no cal dir-ho—, ha aconseguit superar les diferents crisis econòmiques que periòdicament afecten el món universitari, especialment en el camp de les Humanitats, i és admirada i envejada per cultures que sí que disposen dels seus propis Estats —i els seus pressupostos— per defensar-les i promoure-les.

El creixent interès internacional pels estudis catalans, que féu els primers passos a Europa i a l'Amèrica del Nord, comença a estendre's també pel centre i el sud del continent americà i, fins i tot, ara ja disposa d'alguns enclavaments a l'Àsia i a Oceania. La consegüent demanda de professorat especialitzat per als lectorats de català creats per universitats d'aquestes zones determinaren que la Generalitat de Catalunya creés, l'any 1988, la Comissió per a la promoció de l'ensenyament del català a les universitats de fora de l'àmbit territorial de Catalunya —més coneguda com a Comissió de Lectorats. El fet de poder comptar amb un petit suport institucional —tot i que era molt migrat— va permetre que la catalanística internacional experimentés un primer salt qualitatiu i quantitatiu. Aquesta comissió s'encarregà de l'assessorament i les relacions amb les universitats estrangeres, la selecció i la formació permanent del professorat, l'elaboració de materials, etc., és a dir, de tots els temes relacionats amb l'ensenyament de la llengua, la literatura i la cultura catalanes en les universitats de l'estranger fins que l'any 2002 fou creat l'Institut Ramon Llull, que va assumir aquestes activitats, a més de tots els temes relatius a la promoció exterior de la cultura catalana. La creació de l'Institut Ramon Llull, amb tots els seus alts i baixos, va fer possible, sense cap mena de dubte, el segon pas endavant de la catalanística internacional —però d'això ja ens en parlarà el pròxim ponent.

Tampoc no em voldria allargar ara parlant del futur, perquè ja ens en parlaran d'altres ponents i ho debatrem tots plegats. Però no voldria acabar sense remarcar que, si bona part d'aquest camí s'ha fet sense comptar amb cap mena d'ajuda ni de defensa, és evident que el nou Estat propi ha de permetre un nou i definitiu pas endavant també per a la catalanística internacional, tot i l'ofec econòmic que ara en frena el desenvolupament.

BIBLIOGRAFIA

Bover i Font, August, *Manual de catalanística* (Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat/Diputació de Tarragona, 1993).

PÀGINES WEB

Associacions de catalanística:

ANGLO-CATALAN SOCIETY (ACS): www.anglo-catalan.org/

ASSOCIACIÓ DE CATALANISTES DE L'ÀMÈRICA LLATINA (ACAL): (pròximament accessible a través del web de l'IEC: acal.espais.iec.cat)

ASSOCIACIÓ INTERNACIONAL DE LLENGUA I LITERATURA CATALANES (AILLC): blocs.iec.cat/aillc/

ASSOCIATION FRANÇAISE DES CATALANISTES (AFC): france-catalaniste.com/

ASSOCIAZIONE ITALIANA DI STUDI CATALANI (AISC): aisc.cat

DEUTSCHER KATALANISTENVERBAND (DKV): www.katalanistik.de/cat/presentacio/

FEDERACIÓ INTERNACIONAL D'ASSOCIACIONS DE CATALANÍSTICA (FIAC): fiac.espais.iec.cat

NORTH AMERICAN CATALAN SOCIETY (NACS): nacs-catalanstudies.org/

SOCIETAT CATALANA DE LLENGUA I LITERATURA (SCLL): scll.iec.cat/ Institut per a la promoció exterior de la cultura catalana:

INSTITUT RAMON LLULL (IRL): www.llull.cat

Revistes electròniques de lliure accés:

Catalonia: www.crimic.paris-sorbonne.fr/-SEC-.html

Journal of Catalan Studies (JOCs): www.anglo-catalan.org/jocs/13/index.html

Llengua & Literatura (L&L): scll.espais.iec.cat/

Zeitschrift für Katalanistik (ZfK): www.romanistik.unifreiburg.de/pusch/zfk/index.htm